

Amerikai emberünk

Beszélgetés Magyar Kálmánnal

Mikor különböző zenészekkel amerikai turnéikról beszélgettem, gyakran előjött ugyanaz a név: Magyar Kálmáné. Ő az, aki sok együttes, szolista koncertkörútját szervezte már meg az Egyesült Államokban. Idővel azt is megtudtam, hogy a New Jersey államban működő Életfa együttes vezető zenészei, Magyar Ildikó és Kálmán az ő gyermekei. Ezek a tények kíváncsivá tettek, hogy ki is ő, mikor és hogyan került Amerikába és miért tartja szívügyének a magyar népi kultúra ottani terjesztését.

Mikor települtél ki az Egyesült Államokba?

Édesanyám 1956-ban ment ki a nővéreimmal. Mi 1962-ben követtük őket édesapámmal. Akkor 18 éves voltam. Egy pár hónap múlva már bekerültem a Hungária Néptáncsoportba, s ezzel kezdődött el Amerikában a magyar kultúrával, azon belül elsősorban a néptáncsal kapcsolatos tevékenységem.

Voltak-e ennek előzményei Magyarországon?

Csak annyiban, hogy klasszikus balettot tanultam, de népi táncsal nem foglalkoztam. Bevallom, nem is nagyon érdekelt. Bár hívtak a Magyar Állami Népi Együttesbe táncolni, amikor kikerültem a balettintézetből, de nem mentem. Amerikában kezdett érdekelni a néptánc, amikor ez a nemzeti identitásom szempontjából fontos lett. Magyarországon nem foglalkoztatott a nemzeti identitás kérdése.

Mi volt az eredeti szakmád?

Egyetemre jártam, vegyész lettem, az orvosi műszeriparban és a gyógyszeriparban dolgoztam. A hivatásom gyakorlása mellett lettem ennek az amatőr táncsoportnak tagja, majd vezetője, folklórcentrumot, múzeumot alapítottunk, táncfesztiválokat szerveztünk, sok mindent, ami összehozta a magyar kultúra iránt érdeklődő embereket. Belekezdünk a művészeti menedzsmentbe, amit a mai napig csinálunk. Nemrég fejeztük be a Budapest Táncegyüttes *Csárdás – A kelet tangója* újabb amerikai turnéját, ami két és fél hónapig tartott. A múzeumunkban most készülünk megemlékezni 1956-ról. Mindent a feleségemmel, Judittal csináltunk.

Őt már kint ismerted meg?

Igen. 1969-ben ismerkedtünk össze a táncsoportban. Most már gyerekeink folytatják az általunk megkezdett munkát. *Életfa* néven zenekaruk, *Csúrdöngölő* elnevezéssel pedig táncsoportjuk van. Ildikó már férje, Hajdú-Németh László néven szerepel. Ő közben elvégezte az orvosi, a fiam pedig a jogi egyetemet. Mindkét gyermekünk már öt-hat éves koruktól klasszikus hegedűt tanultak, s később kezdtek el népzenevel foglalkozni. A feleségem minden nyáron hozta haza őket, amikor csak tehattük, s tanultak Halmos Béláéktól Jászberényben és máshol. Azonkívül kint 25 éven keresztül szerveztünk néptánc-táborokat, ahova rendszeresen hívtunk néptánc tanárokat és zenekart, hogy élő muzsika legyen. Először a Tékát vittük ki, akikkel később két lemezt is csináltunk, majd másokat. Ildikó Magyarországon járt egyetemre, s azalatt kevesebb ideje volt zenélésre. Őt egyébként is nagyon sok minden érdekli, a zenélés csak egy ezek közül. A fiam inkább él a zenélésnek, s azon belül nem csak népzene-t játszik, hanem jazzt, világzenét.

Ti New Jersey államban telepedtetek le, ami New Yorkkal átellenben található. Mekkora magyar közösségek találhatóak ott?

Magában New Yorkban is van egy magyar közösség, aztán New Jersey északi és déli részében több településén, elsősorban Passaic és New Brunswick városokban, továbbá a közeli Connecticut államban. A 2000-es népszámlálás szerint kb. másfélmillió magyar él az Egyesült Államokban. Ebből például Észak-New Jerseyben 5000 magyar van, de közülük csak maximum pár száz olyan, aki beszéli a nyelvet és aktívan részt vesz magyar

programokban. Ezért aztán programjaink egy jó része nem nyelvhez kötött, s az amerikaiakhoz is szól. Most is lesz Lipták Bélának egy előadása 1956-ról, de angolul fogja tartani. Persze mi elsősorban a népi kultúrával foglalkozunk, mert az tartozik legjobban az identitásunkhoz.

Ezekbe az amerikai magyar táncsoportokba mennyire szívesen és önként járnak a fiatalok? A szüleik noszogatóására mennek oda, vagy ők is büszkék a magyar gyökereikre, és szívesen járnak oda?

Hát mindkettőre van példa! Mint ahogy az amerikai magyarság is több kivándorlási hullám eredménye, s ennek megfelelően eltérő a nemzeti öntudatuk is. A háború előtt kivándoroltak igyekeztek minél hamarabb asszimilálódni. Az 1945-ös hullám politikai jellegű volt, nekik erős a magyarságtudatuk. Az 1956-os kivándorlók között megtalálhatunk mind politikai, mind gazdasági menekülteket. Az utóbbiak gyorsabban asszimilálódtak. Az 1970-es években jött a *Roots* (Gyökerek) című film, ami nagyon sok amerikaiban elindította az érdeklődést az eredete iránt.

Amikor ti elhagytátok Magyarországot, mennyire működtek itt néptáncegyüttesek?

Voltak, sőt a Rákosi-rendszerben fontosak is voltak. Csak ezek Mojszejev-típusú együttesek voltak! Profi és amatőr együttesek egyaránt akadtak, s általában a szakszervezetektől kapták a támogatást.

Mennyire volt alkalmad hazajárni később?

Én legálisan mentem ki, de fel kellett adnom a magyar állampolgárságot a kivándorláshoz. Ott egy ideig, amíg az állampolgárságra várni kellett, ún. zöldkártyát kaptunk, s ezalatt az idő alatt senki nem szokott hosszabb időre eltávozni az országból. A zöldkártya letelepedési engedélyt jelent, s öt év várakozás után kaphatja meg az ember az állampolgárságot. Ez az öt év egyfajta hontalanságot jelent, mert a régi állampolgárságról már lemondott az ember, az újat meg még nem kapta meg.

Mikor jöttél újra Magyarországra, s mikor értesültél a táncmozgalom beindulásáról?

1970-ben jártam itthon először, de akkor még nem indult be. Utána se járhattunk sűrűn haza, mert Amerikában nem könnyű hosszabb szabadságra menni, s akkor is általában tánctáborokat tartottunk. Ha viszont jött valamelyik népi együttes ki (Magyar Állami Népi Együttes vagy a Budapest Táncegyüttes), azt követtük a turnéján. Akkor persze még ők sem azokat az autentikus táncokat járták, mint később, a táncmozgalom elindulása után. Mi is sokszor magunknak találtuk ki a lépéseket az együttesünkben. 1975-ben kezdtünk el egy *Pontozó* nevű néptáncfesztivált New Jerseyben. Tavaly ünnepeltük a 30. évfordulóját. Korábban a különböző csoportok inkább rivalizáltak egymással, ezen a fesztiválon viszont elsősorban egymástól tanulni jöttünk össze. Kezdték egymást meghívni az együttesek. Falvay Károly táncművész és koreográfus a Magyarok Világszövetsége támogatásával jött hozzánk és segítette aztán magyarországi néptánc kultúrával foglalkozó embereket megismertetni. De a fogadtatás elég vegyes volt. A kommunista Magyarország által küldött személyek teljesen elfogadhatatlanok voltak egyes amerikai magyar közösségek számára, még ha táncos vagy zenész is volt az illető. Kezdetben még Csoóri Sándor is kommunistának számított! Később aztán – többek között Püski Sándor közvetítése révén – elkezdtek különböző értelmiségiek párbeszédet folytatni, s először az irodalmárok, majd a szociológusok, zenészek, táncosok stb. fokozatosan kapcsolatokat alakítottak ki. Falvay sokat segített nekünk abban is, hogy amikor Magyarországra jöttünk, bemutatott minket Martin Györgynek, Pesováréknak stb. 1977-ben egy tanfolyamot és utána egy fesztivált rendezett Magyarországon a Világszövetség. Ez zártkörű volt, a színházi előadás is. Mi egy *In memoriam 1956* című táncjátékot hoztunk magunkkal, aminek a címét az itteniek kérésére *In memoriam 1848-ra* módosítottuk. Mégis, mikor hazamentünk, kommunistának neveztek minket, a New York-i Magyar Házból ki

lettünk tiltva. Még tíz évvel később is, amikor már a gyerekeink is tagjai voltak az együttesnek, egy hasonló budapesti út megint olyan haragot váltott ki egyes emigráns körökben, hogy még a templomban is kiperédikáltak. Ez csak annak illusztrálására, mennyire más volt a politikai légkör akkor. Persze közben már a magyarországi táncos szakemberekkel kitűnően megértettük egymást. Kezdetben az amerikai magyar közösségek ugyan furcsállták a táncaikat, románnak vélték az általuk bemutatott erdélyi táncokat, de hát ezzel sok magyarországi művész is így volt először.

Ezt én is többször hallottam zenészekről. De azt is, hogy amikor már amerikai turnéokra mentek, az ottani hallgatóság szintén románnak vélte ezt a zenét. De hát ez természetes is, hiszen még akkor mentek el, amikor a régi stílusú hangszeres erdélyi zenét nem ismertük Magyarországon sem. Legalábbis néhány kutatót leszámítva.

Így van. Az átlag amerikai magyar megrekedt azon a kulturális szinten, ahol elmenetelekor volt, itt meg közben sok minden történt a népi kultúra felfedezése területén.

Amikor elkezdtek hazavinni a táncokat, akkor ez ott milyen fogadtatásban részesült? Hiszen, azt mondod, addig sokszor magatoknak találtátok ki a lépéseket. Most meg beállítottatok otthon, hogy „Gyerekek, amit eddig csináltunk, az nem hiteles, egész másképp kell ehhez közelíteni!”?

Hát igen, mert a magyar néptáncot tudni kell improvizálni. A táncsoportunk idősebb tagjai viszont sohase tanulták ezt. Ők azt tanulták, hogy azt kell lépni, amit előre megkoreografált valaki, s azt betanulták. A fiatalabbaknál már természetes, hogy megtanulták a táncnyelvet, s azt szabadon alkalmazzák. A gyerekeim is jöttek már a jászberényi táborokba.

Úgy hallottam 'Neti' Sanyitól, hogy ő is tanította a gyermekeidet, sőt a fiad beszélt le a dohányzásról. Nemrég meg, mikor Kallós Zoltán lemezeinek diszkográfiáját állítottam össze, kiderült, hogy Ti adtátok ki az első lemezét. Hogyan ismerted meg őket?

'Neti' Sanyinak és az Ökrös együttesnek két amerikai körútját is én szerveztem. Erdélybe először Falvay Károly vitt el engem és a feleségemet 1976-ban. Elvitt minket Kallós Zoltánhoz is. Együtt elmentük Inaktelkére keresztelőre. A végén megkérdeztük, miben tudnánk segíteni. Azt mondta, rengeteg gyűjtött anyaga van, amit talán soha senki nem fog kiadni, s ha ebből valamennyit publikálni tudnánk, az nagy segítség lenne. A legszebb anyagot átmásoltuk Falvay magnójára, s két tekercs anyaggal jöttünk át a határon. Akkor még a háború óta Magyarországon se volt publikálva semmi eredeti erdélyi zene. Amerikában akkor Ceaușescuék nagyon erős kampányt folytattak, hogy nincs is Erdélyben magyar. Ezért is gondoltuk, hogy ebben a szituációban fokozottan érdekes lenne egy lemezzel is bizonyítani, hogy van magyar népzene is Erdélyben. Én szerkesztettem meg a lemezt. De féltünk saját néven kiadni, ezért létrehoztuk a *Hungaria Records*-ot, s annak lett a Kallós-gyűjtés az első lemeze. Ezer darabot csináltattam belőle egy lemezgyári ismeretség révén, azzal a szándékkal, hogy majd az amerikai magyar együttesekhez is eljuttatjuk, meg Zoli bácsinak is jelentős mennyiségben küldünk haza. Így is történt. Később aztán a Délibáb együttes két lemezét, Ökröseket, a *Csárdás*-t, s legutóbb a Gázsa együttes lemezét is ebben a sorozatban adtuk ki.

Milyen formában foglalkozol a magyar kultúrával Amerikában?

1976 óta vagyok az Amerikai Magyar Folklór Központ igazgatója, 1982-től a Centrum Managementé, ami a művészek utaztatásával foglalkozik. Igazgatóhelyettese vagyok a New York-i Magyar Könyvtárnak, igazgatója a Passaicban található Magyar Múzeumnak. Talán még megemlíteném, hogy 2001 és 2004 között managere, műsorszervezője voltam a New York-i Magyar Kulturális Központnak, Márton András vezetése idején. Közel 500 programot szerveztünk – beleértve több népi kultúrát bemutatót is – a két és fél év alatt. Most a Központ ezeket a programokat nem támogatja.

Az, hogy kint magyar együtteseket utaztattok, mit jelent pontosan?

Természetesen a lehetőségeink korlátozottak. Bár Magyarországon és Erdélyben gyakran találkozunk olyan hiedelmekkel, hogy minden amerikai gazdag, ez természetesen nem így van. Nekünk is keményen kell dolgoznunk. Látod, most, szombaton is itt vagyok bent a munkahelyemen. Tehát bizonyos anyagi támogatás mellett elsősorban az ismeretségeinkkel, a kapcsolatrendszerünk révén tudunk segíteni az Amerikában turnézóknak. De ahhoz, hogy nagyszabású turnékat tudjunk szervezni, anyagi és erkölcsi támogatásra van szükségünk vagy az állami, vagy a privát szektortól. Sajnos egy olyan sokszínű világban, mint az amerikai, még a gyönyörű magyar kultúrának is meg kell küzdenie az emberek érdeklődéséért. A műsorok bevétele nem fedezi teljesen az utazási és szervezési költségeket, valamint a művészek honoráriumát.

Úgy tűnik, életedet most Magyarország és Amerika között kell megosztanod. Mennyi időt töltesz átlagosan Magyarországon?

Évente úgy négyszer egy hónapot. A rendszerváltás után létrehoztunk itthon egy csomagolástechnikai céget, s ezért kell ennyi időt Budapesten töltenem. Ez egyfajta anyagi függetlenséget is jelent, s a jövedelem egy részét aztán a kultúra ápolására fordíthatjuk.

Abkarovits Endre